

Mănăstirea Voroneț (jud. Suceava) – Sfântul Daniil Sihastrul
(frescă exterioară, sec. XVI)

Organizarea canonică a Bisericii ortodoxe din Țara Românească (1359, recunoașterea oficială, de către Patriarhia de la Constantinopol, a lui Iachint, ca mitropolit canonic întâistătător al Ungrovlahiei, cu reședința la Argeș) și a Bisericii ortodoxe din Moldova (1401, recunoașterea oficială, de către Patriarhia de la Constantinopol, a lui Iosif, ca mitropolit canonic întâistătător al Moldovei, cu reședința la Suceava) - impulsionată de întemeierea statelor medievale românești „de sine stătătoare” (secolul al XIV-lea, sub Basarab I și Bogan I) - a dus la dezvoltarea unei arhitecturi și arte bisericești românești de factură bizantină, pe care s-au grefat elemente autohtone (în mare parte „populare”) și unele elemente exogene.

Astfel, așa cum ne „mărturisesc” veacurile cele mai „strălucitoare”, stilul arhitectural al bisericilor moldovenești din „epoca lui Ștefan cel Mare” și a fiilor săi (1457-1546) sau din vremea lui Vasile „Lupu” (1634-1653), precum și stilul arhitectural al bisericilor din Țara Românească din vremea lui Neagoe Basarab (1512-1521), Matei Basarab (1632-1654) sau Constantin Brâncoveanu (1688-1714) reprezintă o sinteză unică care îmbină, în percepție moldavă sau în percepție valahă, elemente de factură bizantină (constantinopolitană, sud-dunăreană, athonită), autohtonă, „orientală” (în special caucaziană) și occidentală (romanică,

MĂNĂSTIRI ORTODOXE ROMÂNEȘTI

gotică și renașcentistă). Iar frescele exterioare sau interioare, zugrăvite în spiritul tradiției „ermineutice” bizantine (conform canoanelor bizantine în ceea ce privește tipicul iconografic ortodox: tehnica, tematica și reprezentarea chipurilor), poartă o amprentă stilistică specifică și o compoziție („teologie în culori”) al cărei mesaj duhovnicesc, dar și istoric și ontologic, ni se dezvăluie, cu trecerea vremii, în complexitatea sensurilor lui.

*

În monahismul ortodox românesc, în centrul de compoziție al unei mănăstiri cu viață „de obște” (de tip chinovial/cenobitic) se află biserica principală, a cărei „forță centripetă” atrage în jurul ei diferitele elemente ale incintei rectangulare a așezământului: chiliile (locuințele) călugărilor, trapeza (sala de mese), cuhnia (bucătăria principală a mănăstirii), arhondaricul (aripa sau „casa oaspeților”), turnul-clopotniță (acesta fiind de obicei turnul de poartă), paraclisul (capela). (Paraclisul este o biserică de mici dimensiuni, prezentă în orice complex monahal; paraclisul servește ca loc de rugăciune pentru grupuri mici de persoane. Există mănăstiri cu două sau chiar trei paraclise.) Uneori, din complexul mănăstiresc făcea parte și o casă domnească (de exemplu la Probota în Bucovina sau Hurezi în Vâlcea). Ansamblul

MOLDOVA DE NORD

mănăstiresc de tip chinovial poate fi înconjurat de ziduri de apărare (de pildă la Sucevița și Dragomirna în Bucovina, la Brebu în Prahova, la Sadova în Dolj). Cimitirul mănăstirii, aflat în afara incintei principale, este „sfințit” de o biserică-paracelis. Unele mănăstiri au fost înzestrate cu o bolniță (spital).

Mănăstirile cu viață „de sine” (de tip idioritmnic) au o structură „spațială” mai puțin închegată, adică „răsfirată”, în care, în jurul bisericii principale, „roiesc” adăposturile viețuitorilor „idioritmici” (îndeobște călugărițe).

Schitul este un așezământ monastic, situat de obicei într-un loc mai retras, unde o comunitate de călugări trăiește în „isihie” (liniște, tihnă), aflându-se sub autoritatea duhovnicească și sub „patronajul” material al unei mănăstiri mai mari. Se întâmplă ca un schit să devină el însuși o mănăstire, independentă de „mănăstirea-mamă”, care i-a asigurat pentru o vreme transmiterea tradiției monahale. Uneori schiturile depind de un centru eparhial (care este în mod tradițional socotit ca având statut de mănăstire).

Există două tipuri principale de schituri: schiturile de tip anahoretic sau pustnicesc (uneori numit de tip lavră) și cele de tip cenobitic (chinovial, „de obște”).

Un schit de tip anahoretic este format de obicei dintr-o biserică principală, înconjurată, uneori pe o rază extinsă până la câțiva

MĂNĂSTIRI ORTODOXE ROMÂNEȘTI

kilometri, de chilii individuale sub forma unor case, în care locuiesc un număr restrâns de monahi. Aceste „chilii” au, de obicei, o mică capelă proprie, în care, în zilele săptămânii, se roagă călugării „locului”; duminicile și în zilele de sărbătoare toți viețuitorii schitului trebuie să se adune la biserica principală pentru slujbele și mesele comune.

Într-un schit de tip cenobitic („de obște”) călugării sau călugărițele duc o viață monahală apropiată de tipul de viață chinovială al „mănăstirii-mamă”. Chiliile dintr-un asemenea tip de schit nu sunt „împrăștiate”, ci formează un singur corp (o incintă).

*

În rândurile de mai jos am „ales” – spațiul editorial „impunând-o” – câteva exemple de mănăstiri, urmărind criteriul, mereu subiectiv, al importanței de natură istorică (documentară), culturală și spirituală, arhitecturală și artistică; însă – și dorim să subliniem – s-a urmărit și un alt criteriu de „alegere” al așezămintelor monastice: acela al unei vieți monahale active și azi.

**MOLDOVA
ÎN EVUL
MEDIU ȘI
„SPRE EPOCA
MODERNĂ”**

Mănăstirea Probota (jud. Suceava) - detalii frescă interioară

In tumultoasa istorie a Țărilor Române, arhitectura bisericească moldovenească a beneficiat și de perioade de liniște care i-au conferit o evoluție proprie, particularitatea moldavă alăturându-se, fără să se suprapună, particularității valahe. Astfel, peste elementul autohton (vechile și modestele biserici din lemn) s-a suprapus elementul bizantin, fundamental în formarea unui „stil moldovenesc”.

Cei mai mari ctitori de mănăstiri, pe care le-au întemeiat sau reconstruit, au fost domnitorii. Iată câteva exemple:

Primul ctitor de mănăstiri pare să fi fost Petru II, fiul Margaretei - Mușata (<1375>-<1391>), în timpul vieții sale fiind zidită prima biserică din piatră a Mănăstirii Neamț, pe care a înzestrat-o cu 2 sate.

Alexandru „cel Bun” (1400-1432) este ctitorul dintâi al mănăstirilor Bistrița (jud. Neamț), unde este înhumat, și Moldovița (după „spusele” cronicarului Grigore Ureche).

Domnitorul Ștefan „cel Mare” (1457-1504) este ziditor al mănăstirilor Putna (jud. Suceava), care a devenit necropola sa și a familiei sale, Pătrăuți (jud. Suceava), Voroneț (jud. Suceava), Tazlău (jud. Neamț) și Dobrovăț (jud. Iași).

Petru „Rareș” (1527-1538, 1541-1546) este întemeietorul Mănăstirii Probota (jud. Suceava), unde a fost înhumat el și familia sa,

MĂNĂSTIRI ORTODOXE ROMÂNEȘTI

și a Mănăstirii Râșca (jud. Suceava), și a reconstruit bisericile mănăstirilor Căpriană (Republica Moldova), Moldovița (jud. Suceava) și Bistrița (jud. Neamț).

Alexandru „Lăpușneanu” (1552-1561, 1564-1568) a înălțat Mănăstirea Slatina (jud. Suceava), unde a și fost înmormântat.

Petru „Șchiopul” (domnia din 1582-1591) a construit Mănăstirea Galata (Iași).

Vasile „Lupu” (1634-1653) este ctitorul mănăstirilor ieșene Golia și „Trei Ierarhi”.

Gheorghe Ștefan (1653-1658) a zidit Mănăstirea Cașin (jud. Bacău).

Gheorghe Duca (domnia din 1668-1672) este întemeietorul mănăstirii ieșene Cetățuia.

Numărul de mănăstiri era mereu în creștere, ctitori putând deveni unii dintre boieri, negustori, călugări sau chiar țărani răzeși (liberi). Astfel, boierii Movilești sunt întemeietorii (la sfârșitul veacului al XVI-lea) Mănăstirii Sucevița (jud. Suceava), care a devenit necropola familiei. Iar la începutul veacului al XVII-lea, Nestor Ureche, mare vornic al Țării de Jos a Moldovei, tatăl cronicarului Grigore Ureche, împreună cu soția sa Mitrofana, a ctorit mănăstirea de piatră de la Secu (jud. Neamț).

Cele mai vechi biserici moldovenești de zid sunt din perioada întemeierii Moldovei ca stat „de sine stătător” (mijlocul secolului al XIV-lea).

Astfel, Biserica „Sf. Nicolae” a Mănăstirii Bogdana din Rădăuți (jud. Suceava) este

CUPRINS

MOLDOVA ÎN EVUL MEDIU ȘI „SPRE EPOCA MODERNĂ”	9
MĂNĂȘTIRI BUCOVINENE	19
MĂNĂȘTIREA DRAGOMIRNA	31
MĂNĂȘTIREA „SFÂNTUL IOAN CEL NOU”	47
MĂNĂȘTIREA HUMOR	67
MĂNĂȘTIREA MOLDOVIȚA	85
MĂNĂȘTIREA PROBOTA	99
MĂNĂȘTIREA PUTNA	119
MĂNĂȘTIREA VORONET	175
MĂNĂȘTIREA SUCEVIȚA	201

